

Література

1. **Инженерные** боеприпасы. Руководство по материальной части и применению. Книга третья. – М.: Военное издательство МО СССР. Стр. - 135-136,141-142.
2. **Исаков В.Д.**, Бабаханян Р.В., Матышев А.А., Катков И.Д., Гальцев Ю.В., Аполлонов А.Ю. Судебно-медицинская экспертиза взрывной травмы. – Санкт-Петербург, 1997. – 120 с.
3. **Средства** поражения и боеприпасы: Учебник / А.В. Бабкин, В.А. Велданов, Е.Ф. Грязнов и др., Под общ. ред. В.В. Селиванова – М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2008. Стр. – 291-292, 299-300.
4. **Филипчук О.В.**, Шевчук М.М. Посібник з судово-медичної криміналістики: збірник методичних документів з коментарями і доповненнями. – Львів, Добра справа, 2011. – 580 с.

ПАТОМОРФОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЗРЫВНОЙ ТРАВМЫ (СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОВРЕЖДЕНИЙ, ПРОТИВОПЕХОТНЫМИ ОСКОЛОЧНЫМИ МИНАМИ ОЗМ-72 И МОН-50)

**Мамедов Ш.М., Ткаченко О.В., Козлов С.В., Видиш К.П., Козлова Ю.В.,
Лисиця О., Шостак В.В.**

Резюме. Статья посвящена актуальной проблеме – постмортальной диагностике взрывной травмы. Как известно, основной причиной повреждений и смертей в современных военных конфликтах являются взрывы мин, снарядов, бомб. В статье рассмотрены особенности повреждений в результате взрывов наиболее часто встречающихся противопехотных мин. При судебно-медицинской экспертизе трупов людей, доставленных из зоны военных действий, следует принимать во внимание многообразие используемых боеприпасов, их технические характеристики, а также условия, при которых получены повреждения.

Ключевые слова: судебно-медицинская экспертиза, взрывная травма, осколчатая мина ОЗМ-72, МОН-50.

PATHOMORPHOLOGICAL ASPECTS OF EXPLOSIVE INJURY (COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF DAMAGE MINES OZM-72 TA-MON 50)

**Mamedov Sholat M., Tkachenko Oleksandr V., Kozlov Serhiy V.,
Vydysh K., Kozlova Yuliya V., Lysytsya O., Shostak V.V.**

Summary. The article is devoted to an actual problem - postmortem diagnosis of blast injuries. It is known that the main cause of injury and death in modern military conflicts are explosions of mines, shells, bombs. The article describes the features of injuries in the blasts the most common anti-personnel mines. When forensic human corpses brought from the war zone should take into account the diversity of munitions used and their technical characteristics, as well as the conditions under which received damage.

Keywords: forensic medicine, blast injury, comminuted mine OZM-72, MON-50.

УДК: 617:340.62:616.742-001

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДАВНОСТІ НАСТАННЯ СМЕРТІ ПРИ РОЗЧЛЕНОВУВАННІ ТРУПА

© **Вилегжанін О. І.**

Київське міське клінічне бюро судово-медичної експертизи

Резюме. Стаття присвячена встановленню давності настання смерті при виявленні трупів, частин тіла, підданих термічним зовнішнім трансформаціям, що може допомогти експертам-танатологам у повсякденній практиці.

Ключові слова: судово-медична експертиза, давність настання смерті, розчленування трупа.

ВСТУП. Визначення давності настання смерті (ДНС) в судово-медичній науці і експертній практиці залишається актуальною проблемою, навіть за наявності значної кількості наукових досліджень. Для вирішення питання про ДНС людини судово-медична практика користується багатьма методами [1-10]. Проте, і до сих пір

немає таких методів, методик чи даних, які б однозначно і достатньо точно забезпечили визначення часу, що минув після смерті особи. Літературні джерела, що стосуються цієї проблеми, розрізнені або видані у минулому сторіччі. Тому й була здійснена спроба систематизації традиційних і сучасних критеріїв визначення ДНС для потреб повсякденної судово-медичної практики.

Так, наприклад, виявляючи частини тіла після розчленування, проведеного в умовах житла, доводиться фіксувати, або враховувати дані й про середовище місця знаходження частини тіла, при його виявленні. Безсумнівно, що злочинні дії можуть сполучатися із застосуванням різних засобів, що маскують, які допомагають сховати, спотворити відчуття про наявність або колишню присутність, у даному місці трупа, а також його розчленування. Застосування таких засобів, аж до освіжителів повітря, з використанням термічного фактора й різних хімічних агентів спотворюють прийнятні в нашій роботі прояви трупних змін на частинах тіла.

Особливо це виявляється при термічному впливі на м'які тканини, із проварюванням, тушкуванням і прожарюванням. Нема чого говорити у випадках дії відкритого полум'я на частини тіла, з їхнім обвуглюванням - ДНС не буде встановлена. Доводиться констатувати тільки примірну температуру й вид горючого фактора, що діяв на об'єкти, а звідси й можливу тривалість горіння. Якщо не всі частини розчленованого трупа змінені факторами, що діяли, то необхідно по частинах, що залишилися, зібрати інформацію про ДНС, як при цілому трупі.

РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ.

У грудні 2016 р., при вбивстві родини з 3-х осіб, заподіювалися кульові вогнепальні поранення голови. Голови дорослих осіб були відчленовані по границях ший й тулуба, гострим предметом, практично по міжхребцевих дисках. Тканини знекровлені, вимочені в рідині з фіксуючим компонентом, можливо водний розчин з кухонною сіллю. Поранення чітко видні й доступні дослідженням. Головний мозок із крововиливами й розміжченнями, з помітною структурою. Послідовність можливих періодів давнини така – передбачуване зникнення осіб 9 числа, виявлення 12 числа, дослідження – 13,14,15,16 числа. Волосся на головах утримувалися, трупне задубіння було відсутнє, перший об'єкт – голова жінки була без гнильних змін, другий об'єкт голова старшого чоловіка – із гнильними зеленими плямами й венозною мережею на шкірі, третій об'єкт – голова молодого чоловіка – з темно-зеленим кольором і гнильною венозною мережею на обличчі.

У квартирі при огляді були виявлені частини тіл, виварки й відра з розчинами та з частинами тіл, киплячі у воді на плиті частини тіл з м'якими тканинами. На столі заготовки м'яких тканин з виварюванням, вимочуванням у розсолі, які краями на дрібні шматки й збиралися в ємності, для наступного варіння або жарки.

За костями ДНС не визначалася, тому що на них були тільки залишки м'яких тканин з ознаками відмічених обробок, вологі. По шматках внутрішніх органів також неможливо було встановити ДНС, стан тканин дозволяв тільки визначати конкретний орган і тканинну структуру тіла по анатомічних і морфологічних особливостях.

Деякі шматки м'яких тканин перебували у сольовому розчині і при дослідженні також мали ділянки позеленіння м'язових масивів, шкіра була більш піддана термічним впливам, жирова клітковина на зрізах, що були (по краях) у проварених й, імовірно, прожарених шматках, мала вигляд структур із чітким округлим намистом або бусинками щільних зсілих жирових шарів, розділених перемичками фіброзної тканини, як «чітки» різних розмірів, із гладкими поверхнями жовтого або білого кольори. Ця особливість може служити діагностичною ознакою для визначення видового походження (як приналежне людині) термічно обробленого шару м'яких тканин зі шкірою й жиром. При цьому, могло бути попереднє вимочування тканин у сольовому розчині. Наступний термічний вплив із проварюванням або прожарюванням, роблять шкіру різко щільною або пружної консистенції, буро-коричневою, як шкіра свині, але шари жирової клітковини під шкірою, досить імовірно, виявляють нетваринне (не приналежне тварині) походження. І не вдається зі шматків тканин людської особи створити шматки сала, схожого зі свинячим. На дрібних шматочках проварених і прожарених тканин по кольору й товщині шарів губиться відмінність між людськими і, імовірно, тваринними тканинами із шарів шкіри, жиру, м'язів. Ще однією особливістю є те, що на зазначених шматках проварених і прожарених тканин великі й середні кровonosні судини мали білий колір стінок, при цьому на поперечних зрізах краї виверталися назовні, як трубка, адвентиція була більш скороченою, інтима була біла й розтягувалася. Усі тканини трубчастої будови були скорочені й біло-сірі, у просвітах частин трубок кишечника сліди буро-сірих мас і щільнуваті (зварені) бурі частки. Добре видні слизові оболонки з фіксованими складками. Тонка кишка місцями була дуже малого діаметру, просвіт розкривався із труднощами; червоподібний відросток ставав дуже тонким, як нитка або стрічечка. І, навпаки, краї зрізів кишечника були закруглені, або трохи загорнені досередини. (Свідчення різної структури й розтяжності шарів стінок трубчастих органів у людини.) Паренхіма органів розрізнялася, структури каркаса тканин більш білуваті, сухі, паренхіма місцями більш волога, на легенях - м'яка.

Вимочування голів трупів, з ушкодженнями, а також кистів і стоп у сольових розчинах, супроводжувалося мацерацією із плівками епідермісу тонких ділянок шкіри на головах (вушні раковини) і зі складками на мацерованій шкірі стоп і кистей. У той же час, на голові жінки було чітке висихання кінчика носа, жовто-буре висихання й підсихання щік і тилу відділеної кисті. На голові й тазі молодого чоловіка дія розчину з консервантом (з сіллю) привело до скупчення темної зміненої крові під м'язами на крилі клубової кістки таза, у м'яких тка-

нинах в глибині шиї, у кінцях частин розділеного хребта зі спинним мозком. Таке ж гнильне зелене фарбування залишків м'яких тканин і фіброзних покриттів хребта, який у кожного був розділений на 2 частині – було у шиї, грудях і попереку.

Після закінчення дослідження протягом робочого дня, частини тіл у чорних пластикових мішках, були переміщені в трупосховище зі зниженою температурою. На дні мішків накопичувалася рідина з консервантом червоно-бурого кольору, а також з розплавленими масами жиру в розчині. Дрібні шматки проварених і прожарених тканин поступово темніли й підсихали навіть у пластикових мішках.

ВИСНОВКИ

1) Попереднє розчленовування трупів 3 дорослих осіб, протягом декількох годин у квартирі, (у наведеному випадку для цього необхідно одній людині з використанням гострого ножа й можливо пилки або електроножа) потребувало б професійному співробітникові зі знанням будови тіла й суглобів кістяка людини не менше 6-9 годин. Імовірнішим є термін розчленування більше 1-2 діб з вимочуванням розчленованих на частини тканин у воді, у сольовому розчині (великими шматками), з виварюванням окремих частин у цьому розчині, що не перешкоджало розвитку гнильних процесів у тканинах, висиханню оголених від розчинів ділянок шкіри, появи трупної зелені й венозної гнильної мережі на шкірі (голови), у масивах тканин м'язів з жировою клітковиною й шкірою.

2) Проварювання й прожарювання таких же об'єктів (термічний вплив сольових розчинів і киплячих жирних розчинів) запобігають розвитку гнильних процесів, за рахунок фіксації тканин, викликають їх ущільнення й потемніння поверхонь, сухість каркасних структур органів і тканин.

3) На тканинах людини після таких обробок, жирові шари клітковини під шкірою, на зрізах приймали вигляд «чіток», бусинок, білого або жовтого кольору із гладкими поверхнями.

4) Зрізи великих і середніх кровоносних судин мали білий колір стінок, краї зрізів виверталися назовні, як трубка; на кишечниках краї зрізів трубок були або закруглені, або трохи загорнені досередини, що є свідченням різної структури й розтяжності шарів стінок трубчастих органів у людини.

5) Встановлювати давність настання смерті необхідно за основними ознаками трупних змін (трупні плями, трупне задубіння, висихання, гниття) на кожній частині й на кожному трупі, враховуючи всі фактори зовнішнього середовища, що діяли, із причиною смерті; при цьому слід враховувати, що чим менше травматизація тіла, знекровлювання, або, чим менша кількість частин тіла відділяється від трупа, тем ближче до значення часу настання смерті перебувають, у сукупності, виявлені трупні зміни.

6) Аналіз усіх наведених вище факторів і змін частин тіла дозволив зробити висновок – апіорі усі троє були вбиті пострілами в голову в один проміжок часу. Першим тілом, підданим розчленуванню була жінка, з достатнім проміжком часу до його виявлення, щоб тканини були вимочені в сольовому розчині, без приєднання гнильних змін. Другим - стало тіло старшого чоловіка, з початковим періодом часу, достатнім для появи трупної зелені й венозної мережі на цілому трупі (до стадії розчленування з наступним вимочуванням). Останнім розчленовувалося тіло молодшого чоловіка, на якому до розчленування розвилися гнильні прояви на всьому тілі (період знаходження в цілому виді до розчленування не менш 2-3 доби).

7) Отже, давність настання смерті в нашому випадку становила до проведення експертизи трупів - 4,5,6,7 доби, що відповідало даті - 9 числа.

Література

1. **Бедрин Л.М.**, Загрядская А.П. Судебно-медицинские возможности исследования эксгумированного трупа. Учебно-методическое пособие. Горький, 1978. – 52 С.
2. **Ботезату Г.А.** Судебно-медицинская диагностика давности наступления смерти. Кишинев, «Штиинца». – 1975.
3. **Герасименко О.** Тлумачний та російсько-український словники з судової медицини. - Донецьк, 1999.- 292 с.
4. **Громов А.П.**, Капустин Л.В. Судебно-медицинское исследование трупа // М.: Медицина, 1991 – 320 с.
5. **Закон України** «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ.
6. **Завальнюк А.Х.** Тлумачний словник судово-медичних термінів. - Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. - 351 с.
7. **Завальнюк А.Х.** Судова медицина: Курс лекцій. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2000.- 648 с.
8. **Концевич І.О.**, Михайличенко Б.В. Судова медицина. - К.: МП Леся, 1997. – 656 с.
9. **Кузнецов Л.Е.** Судебно-медицинская экспертиза. Книга практического врача. – Смоленск: Изд-во «ИНТА», 2002. – 640 с.
10. **Кулик О.Ф.**, Бачинський В.Т., Савка І.Г., Ванчуляк О.Я. Особливості судово-медичного дослідження трупа при окремих видах смерті. Чернівці, 2005. – 210 с.

К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ДАВНОСТИ СМЕРТИ ПРИ РАСЧЛЕНЕНИИ ТРУПА

А. И. Вылегжанин

Резюме. Статья посвящена установлению давности смерти при обнаружении трупов, частей тела, подвергнутых термическим внешним трансформациям, что может помочь судебным экспертам-танатограм.

Ключевые слова: судебно-медицинская экспертиза, давность смерти, расчленение трупа.

THE ISSUE IN DETERMINING THE PERIOD OF DEATH DISMEMBERED CORPSE

A. I. Vilegzhanin

Summary. The article is devoted to the limitation of death upon detection of corpses, body parts exposed to the external thermal transformations that can help forensic experts-thanatologists.

Keywords: forensic medicine and epidemiological, prescription of death, dismemberment of a corpse.

УДК 340.6:616.831-001+617.51

ВСТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ У ЖИВИХ ОСІБ

©Шилан В. І., Шилова Н. С., Шилан К. В.

КЗ «Кіровоградське обласне бюро судово-медичної експертизи»

Резюме. У статті викладені можливості встановлення механізму черепно-мозкової травми інерційного типу у живих осіб з використанням КТ, МРТ, МСКТ [1-4].

Основними ознаками, що дозволяють говорити про механізм черепно-мозкової травми інерційного типу, є розташування протиударних ушкоджень на лобових і скроневих частках з переходом на базальну поверхню з більшою площею ушкодження головного мозку, ніж в місці прикладання сили, асиметричність ушкоджень, характер локалізації зовнішніх ушкоджень.

Ключові слова. Черепно-мозкова травма, механізм черепно-мозкової травми у живих осіб.

ВСТУП.

У судово-медичній літературі досить повно вивчена можливість визначення механізму черепно-мозкової травми на трупах. Вирішення такого питання лише за клінічними даними живих осіб має певні труднощі.

Тому в таких випадках використання результатів інструментальних методів досліджень, а саме КТ, МРТ, МСКТ дозволить визначити топографію, розміри морфологічних змін з боку речовини головного мозку, оболонки, а також наявність переломів кісток черепа і тим самим сприяти визначенню механізму ЧМТ.

Як ілюстрацію цього наводимо декілька випадків із практики.

Випадок 1. До нейрохірургічного відділення надійшов хворий Б., 1982 р.н. зі скаргами на головний біль, нудоту, слабкість, запаморочення. Зі слів пацієнта – вдарили в тім'яну ділянку голови справа. Локально: в тім'яно-потиличній ділянці справа гематома 5x4 см та садно, синець навколо лівого ока. На МСКТ визначається лінійний перелом тім'яної кістки справа з наявністю епідуральної гематоми на рівні перелому, контузіоно-геморагічних вогнищ забою речовини мозку (лобових та скроневих часток).

У даному випадку наявність лінійного перелому кісток склепіння черепа (правої тім'яної кістки), характерна морфологічна картина ушкодження речовини головного мозку (у вигляді забоїв в ділянці полюсів та базальних поверхонь лобових та скроневих часток головного мозку) вказують на дію у тім'яну ділянку голови тупого предмету з переважаючою поверхнею тупого предмету. Основною умовою утворення цих ушкоджень є падіння із положення стоячи з наданим прискоренням, про що свідчить наявність двох місць прикладання сили: синця в ділянці лівого ока та високе розташування місця контакту голови з твердим предметом з необмеженою